

ГЛОБАЛЛАШУВ ВА АХБОРОТЛАШГАН ЖАМИЯТДА ИНСОН АЛОҚАДОРЛИГИНИГ ИСТИҚБОЛЛАРИ

Гофур Бобоназарович Холмўминов

Тошкент вилояти Чирчиқ давлат педагогика институти ўқитувчиси
kholmuminovgofur@gmail.com.

Гуласал Бахрамовна Саминжонова

Тошкент вилояти Чирчиқ давлат педагогика институти талабаси

АННОТАТСИЯ

XXI аср алгоритмлаштириш, ахборотлаштириш ва тезкор ривожланиш асридир. Ҳозирги вақтда ишлаб чиқаришнинг ривожланишини ахборотсиз тасаввур қилиб бўлмайди. Ахборот майдони жамият ҳаётига жиддий таъсир кўрсатмоқда. Шунинг учун ахборот инмонлар ўртасидаги алоқалар, сиёсий жараёнлар, жамиятни бошқариш, илмий тадқиқотларни, таълим-тарбия ишларини ташкил қилиш, тарғибот-ташвиқот ишларида устивор ғояга айланади.

Шу сабабдан инсонларнинг ахборот ва интернетдан тўғри ва оқилана фойдаланиш бугунги кунда ўта долзарб ҳисобланади.

Калит сўзлар: ахборот, технология, медиатизатсия, демократия, техника, мафкур, ғоя, ахборот уруши, онги, интернет, авторитет.

ABSTRACT

The 21st century is a century of algorithms, information and rapid development. At present, it is impossible to imagine the development of production without information. The information space has a significant impact on society. Therefore, information becomes a priority in the relations between faiths, political processes, community management, the organization of scientific research, education, advocacy.

For this reason, the philosophical and methodological analysis of the correct and rational use of information and the Internet by young people is very relevant today.

Keywords: information, technology, mediation, democracy, technology, ideology, idea, information warfare, consciousness, internet, authority.

КИРИШ

Бугун мамлакатимизда демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш ғоясининг асосий йўналишларидан бирини инсоннинг ахборот олиш, ахборотни ва ўз шахсий фикрини тарқатиш ҳуқуқи ва эркинлигини таъминлаш ташкил этмоқда. Бундан кўриниб турибдики, “бугун биз яшаётган глобаллашув ва тобора кучайиб бораётган рақобат асрида фақат чуқур ислоҳолар ва модернизатсия йўлидан тинимсиз ва қатъият билан ривожланиб бориш натижасида ўз олдимизга қўйган истиқболли мақсадларга – таракқий топган, фаровон яшаётган демократик давлатлар қаторига кириш, халқимиз учун муносиб ҳаёт даражасини таъминлашга эриша оламиз”

Маълумки, XX асрда пайдо ахборот ҳақидаги қарашларнинг ривожланиши компьютерлаштириш, ахборотлаштириш, ахборотлашган жамият, инноватсион технологиялар каби концепсияларнинг шаклланишига олиб келди. Авваламбор, ахборотлаштириш соҳаси ҳамда автоматлаштириш усуллари ривожланиши ижтимоий ҳаётнинг турли соҳалари компьютерлашувига, шунингдек ахборотлаштириш жараёнларининг шиддат билан ривожланишига олиб келмоқда.

XXI аср дунё халқларининг ижтимоий, иқтисодий, сиёсий ҳаётда, шунингдек, табиатда юз бераётган глобал ўзгаришлар бугунги жамиятни "Ахборотлашган жамият" деб аташга асос бўлмоқда. Хўш ахборотлашган жамият нима? Бу саволга ўзбек тилида нашр этилган адабиётларда: "Ахборотлашган жамият - ижтимоий-иқтисодий ривожланиш, энг аввало, ахборотни ишлаб чиқариш, унга "ишлов бериш", сақлаш ва жамият аъзоларига етказиш билан боғлиқ бўладиган жамият", "ахборотлашган жамият, ижтимоий-иқтисодий йўналишда меҳнат қилувчиларнинг, фан ва маданият вакиллари ахборот, айниқса, унинг олий шакли бўлмиш, дунёвий билимлар мажмуини шакллантириш, яратиш, сақлаш, қайта ишлаш ва халқаро бозорда сотишни амалга ошириш билан машғул бўлган жамиятдир", "Ахборотлашган жамият - кўпчилик ишловчиларнинг ахборот, айниқса, унинг олий шакли бўлмиш билимларни ишлаб чиқариш, сақлаш, қайта ишлаш ва сотишни амалга ошириш билан боғлиқ бўлган жамиятдир".

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДОЛОГИЯ

Ахборотлашган жамиятни ижтимоий феномен тарзда тушунтириб бериш масалалари П.Дракер, Ж.Гелбрейт, Д.Белл, А.Тоффлер, М. Кастелс, У.Ростоу, П.Дракер,

Ж.Гелбрейт, Ф.Уебстер, И.Масуда каби олимларнинг асарларида муфассал баён килинган. «Ахборотлашган жамият» атамаси дастлаб Японияда вужудга келган. Япон файласуф олими Ю.Хаяши 1969 йилда Япония ҳукуматига "Япония ахборотлашган жамият бардамлиги сиёсатида чизгилар", 1971 йили "Ахборотлашган жамият режаси" каби тадқиқотларни тақдим этди. 1971 йилдан бошлаб мазкур тушунча илмий жамоатчилик томонидан кенг қўлланила бошлади. Демак, ахборотлашган жамият тушунчасини биринчи бўлиб фанга Токио технологик университетининг профессори Ю.Хаяши киритган. Унинг фикрича, моддий маҳсулот эмас, ахборотлашув маҳсулоти жамиятнинг шакллантирувчи ва ривожлантирувчи кучига айланади.

Жамиятни ахборотлаштириш жараёни бир-бири билан боғлиқ бўлган уч қисмдан таркиб топади: медиатизатсия (лот.медиатус - воситачи) - ахборот тўплаш, сақлаш ва тарқатиш воситаларини такомиллаштириш жараёни; компьютерлаштириш - ахборот излаш ва унга ишлов бериш воситаларини такомиллаштириш жараёни; интеллектуализатция - ахборот яратиш ва уни идрок этиш қобилиятини ривожлантириш, яъни жамиятнинг интеллектуал салоҳиятини ошириш, шу жумладан, сунъий интеллектдан фойдаланиш жараёни. Умуман олганда, жамиятни ахборотлаштиришни замонавий ахборот-техника воситалари ёрдамида ижтимоий тузилма ва жараёнларни такомиллаштириш деб талқин қилиш лозим.

Ахборотлаштириш ижтимоий интеллектуализатция жараёнлари билан уйғун ҳолда бўлиши керак. Зотан, бу шахс ва у яшаётган ахборот муҳитининг ижодий салоҳиятини ошириш имконини беради.

Ахборотлашган жамият олдинги жамиятлардан моддий омиллар билан эмас, балки маънавий омиллар - билим ва ахборот биринчи ўринда туриши билан тубдан фарқ қилади. Ахборот ва билим олиш, уларга ишлов бериш ҳамда уларни сақлаш ва етказиш жараёнида жамият аъзоларининг аксарияти банд бўлади. Яна шуни таъкидлаш мумкинки, "замонавий илмий тафаккур оламга муаммоли конструктив муносабат доирасида шаклланди ва ривожланмоқда". Ахборотлашган жамиятда ахборот тайёрлаш моддий ишлаб чиқаришни сиқиб чиқармайди, балки унинг негизида шаклланиб, бу соҳа ривожига туртки бўлади. БМТ Бош Ассамблеясининг 2006 йилдаги бутун жаҳон ахборот жамияти йили деб эълон қилиниши ҳам ҳозирги кунда жамият ахборотлашувининг аҳамияти ортиб бораётганлигидан далолат беради.

Ҳозирги даврда дунёдаги барча давлатларнинг ахборотлашган жамият томон интилиши кузатилмоқда. Глобаллашув туфайли одамлар бир лаҳзада ўзини

қизиктирадиган ахборотни дарҳол олиш, унта эгалик қилиш имкониятига эга. Ушбу жараён мазмуни тўғрисида И.А.Каримов: "Бугунги кунда замонавий ахборот майдонидаги ҳаракатлар шу қадар тизимли, шу қадар тезкорки, энди илгаридек, ҳа, бу воқеа биздан жуда олисда юз берибди, унинг бизга алоқаси йўқ, деб бепарво қараб бўлмайди. Ана шундай кайфиятга берилган халқ ёки миллат тараққиётдан юз йиллар орада қолиб кетиши ҳеч гап эмас", - деган эди. Хулоса тарзида шуни айтиш мумкинки, ахборот арабча "хабар" сўзидан олинган бўлиб, "дарак", "маълумот", "овоза", деган маъноларни англатади. Билимлардаги трансформатсия жараёнининг механизми, диалектикага кўра билимлар тизимидаги трансформатсия жараёни ривожланишга олиб борадиган шундай диалектик инкорки, унда объект, тизим ўз асосларини сақлаган ҳолда сифат жиҳатдан ўзгаради, бир тизимдан иккинчи тизимга ўтиш содир бўлади.

Шу тариқа бугунги кунда ахборот деганда бирор кимса, нарса ёки ҳодиса ҳақида дарак, маълумот бериш, билдириш, уни муайян воситалар орқали етказиш ёки овоза қилиш тушунилади. АКТни ривожлантириш ва унинг натижаларидан мамлакат ҳаётининг барча соҳаларида унумли фойдаланиш учун Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 30 июн куни «Республикада ахборот технологиялари соҳасини ривожлантириш учун шарт-шароитларни тубдан яхшилаш чоратадбирлари тўғрисида» Фармони эълон қилинди.

Бундан кўзланган мақсад - мамлакатимизда АКТ учун халқаро стандартларга мувофиқ дастурий маҳсулотлар ишлаб чиқаришни ривожлантириш, маҳаллий ишлаб чиқарувчилар томонидан сифатли ва рақобатдош дастурий маҳсулотлар ишлаб чиқаришни кенгайтиришни рағбатлантиришни кучайтириш, АКТ маҳсулотлапри экспортини кенгайтириш, маҳаллий ва хорижий инвестицияларни жалб этишни рағбатлантиришни ташкил этишдан иборатдир. Оммавий ахборот воситалари энг асосий, қудратли ва таъсирчан мафкура воситасидир. Чунки оммавий ахборот воситалари омманинг ўзига хос тарбиячиси, муҳим тадбирларнинг ташкилотчиси, долзарб муаммоларни ҳал қилишнинг таъсирчан қуроли бўлиб хизмат қилади.

Айнан оммавий ахборот воситалари орқали миллий кадриятларимиз ва умуминсоний кадриятлар, миллий ғоя ва демократик тамойиллар тарғибташвиқ қилинади. Оммавий ахборот воситалари доимо демократия ва сўз эркинлигининг ўзига хос ўлчови, кўрсаткичи бўлиб келган. Эркин ва мустақил оммавий ахборот воситалари демократик тараққётни рағбатлантиради ва мустаҳкамлайди. Оммавий ахборот воситалари орқали миллий истиқлол ғоясини сингдиришнинг

яна бир муҳим жиҳати мавжуд. Бу жиҳат - ахборот террорига, мафкуравий таҳдидларга муносиб жавоб бериш, маънавий-мафкуравий жиҳатдан халқимизни тобе этишга интилишларнинг пайини кесиш ва ўзбекистон фуқароларида мафкуравий иммунитетни шакллантириш билан боғлиқ Оммавий ахборот воситаларининг таъсир кучини курсатадиган шундай бир гап бор "ҳар қандай пуч ғоя, уйдирма ҳафтасига уч мартадан турт йил давомида такрорланса - "ҳақиқат" тайёр булади, одамлар унга чиппачин ишонадилар". Охириги пайтларда информатсион ҳуружларнинг тез-тез уюштирилаётгани аслида урушга муносабатнинг узгарганлигидан, қуролнинг янги тури кашф қилинганидан дарак беради. Бу қурол - ахборотдир. Бундай қурол ёрдамида олиб бориладиган информатсион урушларда инсоннинг онги ва қалби нишонга олинади. Гарчи у дайди ўқ сингари инсонни жисмонан йўқ қила олмаса-да, унинг кўпорувчилик кучи, келтирадиган талофотлари ҳар қандай оммавий қирғин қуролиниқидан кам эмас. Чунки бу қурол ёрдамида онга берилган зарбалар кишини адаштиради, уни уз манфаатларига зид ҳаракат қилишга ундайди ва демақ инсонни бошқариш, унинг устидан ҳукмронлик қилиш имконини беради. Аслида, ахборот мақсадга эришишнинг энг арзон воситаси ҳам саналади. Ҳақиқатан ҳам, информатсион ҳуружлар уюштириш учун у қадап кўп меҳнат, у қадап кўп ҳаракат, у қадап кўп ҳаражат талаб этилмайди. Гарчи бундай мафкуравий экспансия отишмалар ва қон тукишларни келтириб чиқармаса-да, миллий узликни англашни заифлаштириш эвазига таназзулга олиб келади. Замонавий ОАВ, телевидение, компьютер, Интернет, уяли телефон ва бошқа воситалар, инсонлар, айниқса, ёшларнинг миллийлиги, тафаккури ва дунёқарашини ўзгартириб юбормоқда. Тараққий қилган мамлакатларнинг мазкур воситалар ёрдамида жаҳон халқлари онги, дунёқарашини ва турмуш тарзини бир қолипга солиш ҳамда унга ўзлари шакллантираётган «оммавий маданият»ни сингдириши бош стратегик сиёсатга айлантираётганлигида яққол намоён бўлмоқда. Интернет бугунги ахборот маконининг муҳим бўғинига айланди.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Ҳозирда интернетдан нафақат компьютер тармоғи, балки космик алоқа йўлдошлари, радиосигнал, кабел телевидениеси, телефон, уяли алоқа орқали ҳам фойдаланиш мумкин. Интернет кишилар ҳаётининг ажралмас қисмига айланиб бормоқда. Бугунги кунда 2 миллиард ортиқроқ киши у ёки бу даражада ундан фойдаланиши ҳам мазкур фикрларнинг тўғрилигини тасдиқлайди. 50 миллионлик

аудиторияга эришиб, оммалашиб учун радиога 38 йил, телевидениега 13 йил, кабел телевидениега 10 йил керак бўлгани ҳолда, бу босқични интернет 5 йилда босиб ўтди. Интернет одамлар онги ва ҳиссиётларига, тафаккур тарзига, ҳуқ-атворларига таъсир кўрсатишда катта имкониятларга эга. Интернетнинг бугунги кундаги ривожига ғоявий таъсир ўтказишнинг миқёси ва кўламининг кескин даражада ўсишига олиб келди. Интернет бугунги ахборот маконининг муҳим бўлишига айланди. Интернет кишилар ҳаётининг ажралмас қисмига айланиб бораётганини куйидаги рақамлардан билиб олиш мумкин: 2000 йилдан 2012 йил охирига қадар дунёда интернетдан фойдаланувчилар сони 9,6 баробарга ошиб, 2,4 миллиард кишига эди, мобил алоқа абонентлари сони эса 13,4 баробарга ошиб, 6,7 миллиардни ташкил эди. Интернетдан фойдаланувчиларнинг 44,8 % (1,1 млрд. киши) Осиё, 21,6 % (519 млн. киши) Европа, 11,4 % (274 млн. киши) Шимолий Америка қитъаларига тўғри келади. Жаҳон веб-аудиториясининг 45 %ини 25 ёшгача бўлган шахслар ташкил этади. Мазкур ўсмирларнинг 68 % ҳар куни кимгадир СМС-хабар жўнатади, 51 % ижтимоий тармоқларга киради, 30 % электрон почтадан фойдаланади. Айни вақтда виртуал оламда 600 млн.га яқин интернет сайтлар мавжуд бўлиб, ҳар ойда ўртача 201,4 трлн. видеоролик кўриб чиқилади, ҳар куни 144 млрд. Электрон мактуб жўнатилади.

ХУЛОСА

Хулоса қилиб айтганда, ахборот маданиятини шакллантириш масаласи жамият ривожига билан бевосита боғлиқ бўлганлиги сабабли у мамлакат миқёсида ижтимоий аҳамиятга молик масаладир. Шу сабабли ахборотлашган жамият шаклланиши шароитида ахборотлаштириш жараёнининг барча соҳага оид жиҳатларини ўрганиш алоҳида аҳамият касб этмоқда. Ҳозирги пайтда миллат ва давлатнинг энг муҳим ресурсларидан бири инсонларнинг ақлий салоҳияти ва билим даражаси ҳисобланади. Ижтимоий тараққиёт, аввал тасаввур этиб келинганидек, юқори турмуш даражасига эришган ёки замонавий техника ишлаб чиқаришни йўлга қўйган мамлакатлар эмас, балки таълим ва тарбиянинг янада юқори даражасини таъминлашга эришган мамлакатлар

REFERENCES

1. Karimov I.A. Demokratik islohotlarni yanada chuqurlashtirish va fuqarolik jamiyatini shakllantirish- mamlakatimiz taraqqiyotining asosiy mezonidir. Tom -19.- T.:O‘zbekiston, 2011, - 114 bet

2. Shermuxamedova N. Sotsialno- filosofskie aspekty formirovaniya stilya nauchnogo i ego metodologicheskoe enachenie. Dis...d-ra filos.nauk. –T.200, - S.170
3. Yoqubova M. Axborot texnologiyalarining falsafiy asoslari./ Uslubiy qo‘llanma.- T.:Star Poligraf, 2008, -24 bet
4. Ismayilov, A. Z. Xolmo_minov, G_.B. (2020). O_zbekiston Respublikasida huquqiy davlat barpo etishning tarixiy-nazariy ildizlari. Proceedings of Global Technovation- An International Multidisciplinary Conference. Hosted from Samsun, Turkey 31 October 2020. 93-96 betlar.
5. Ziyadillaevich, I.A., & Bobonazarovich, G.K. (2020). THE ORIGIN OF THE STATE AND THE IMPLEMENTATION OF LEGAL STATEHOOD IDEAS ON THE TERRITORY OF UZBEKISTAN. EPRA International Journal of Multidisciplinary Research, 6(10), 520-524.
6. Xolmo_minov G_. October 2020 Ta‘lim tizimida metodlar va innovatsion texnologiyalardan foydalanish samaradorligi. "Science and Education" Scientific Journal . 472-475 – betlar.
7. Hojiyev R.B., Xolmo`minov G.B., Sharipov M.L. (2020) Raising a harmoniously developed generation is a priority of democratic reforms in uzbekistan. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol. 8 No. 5, Part II ISSN 2056-5852.
8. Xolmo_minov G. Buyuk faylasuflar qarashlarida “bilim” va “e’tiqod” tushunchalarining differentsiatsiyasi. Academic research in educational sciences volume 2 | issue 3 | 2021 issn: 2181-1385 scientific journal impact factor (sjif) 2021: 5.723 doi: 10.24411/2181-1385-2021-004

